

თეოდორე ღუნდუა

საქართველო და გარე სამყარო – კომპარატივისტული შტუდიები (ანტიკური ხანის გლობალური პარალელები)

მსოფლიო მასშტაბით ქვეყანათა, ანუ ეკონომიკური სისტემების, აბსოლუტურ უმრავლესობაში ცნობიერების ევოლუციის ერთი მოდელი ფიქსირდება: პრიმიტიული კომუნიზმიდან პროტოფეოდალიზმისა და ფეოდალიზმისკენ, შემდგომ კი კაპიტალიზმში. მერე რა, რომ ამ საფეხურებს ეკონომიკური სისტემები სხვადასხვა დროს და სხვადასხვა სისწრაფით გაივლინ. მაგ., ძვ. წ. I ათასწლეულში აზიის ქვეყნებმა სამათასწლოვანი უპირატესობა ევროპას დაუთმეს. ნებისმიერი სემანტიკის და მასთან დაკავშირებული ევოლუციური საფეხურების იდენტიურობა განსხვავებულ ეთნოკულტურებში ობიექტური რეალობაა. კიდევ ერთხელ დავრწმუნდეთ ამში. ჩვენს კონკრეტულ შემთხვევაში, დაკვირვების ობიექტი კონკრეტული სემანტიკა, სახელმწიფოა.

სულ ორი ქვეყანაა განსხვავებული დიალექტიკით – საბერძნეთი და იტალია. ეს დიალექტიკა ციკლურია: პრიმიტიული კომუნიზმი – პროტოფეოდალიზმი/„ფეოდალიზმი“ (სწრაფი მიმდინარეობა) – I ციკლის კაპიტალიზმი (ანტიკური სამყარო და ბიზანტია) – პროტოკაპიტალიზმი (რევრესი) – II ციკლის კაპიტალიზმი (იტალიისთვის ის XIV ს. დაიწყო). თუ ელინურ-რომაული და ბიზანტიური საზოგადოებები კაპიტალისტური „კუნძული“ იყო პროტოფეოდალურ და ფეოდალურ გარემოცვაში, „რენესანსულ“ იტალიას მალე ბევრი ევროპული ქვეყანა შეუერთდა II ციკლის კაპიტალიზმისთვის დამახასიათებელი ტექნოლოგიური ატრიბუტიკით. ჩვენი კომპარატივიზმი ამ ორ ციკლსაც შეეხრ.

სახელმწიფო, სემანტიკური პერცეფციით, სოციალური კონტრაქტია.¹

¹ სოციალურ კონტრაქტთან დაკავშირებით ქართულ საისტორიო სივრცეში იხ. გ. მამულაია. კლასობრივი საზოგადოების და სახელმწიფოს ჩამოყალიბება ძველ ქართლში. თბ. 1979; თ. ღუნდუა. ქართული ეთნოკულტურა და დასავლეთი. პოლიტიკური მიმართებანი. თბ. 1993, გვ. 8-17; თ. ღუნდუა. საქართველო და დასავლეთი

ტერმინი „სოციალური კონტრაქტი“ ყველაზე უკეთ წარმოაჩენს სახელმწიფოს არსს. თუმცა τὸ συντάγμα (Arist. Politics. VI. I. 8)² ის ტერმინია, რომელსაც შეუძლია ჩაანაცვლოს რუსოსეული „სოციალური კონტრაქტი“; ნიშნავს შეთანხმებას, ხელშეკრულებას. ὁ Νομιστής (Arist. Politics. VI. III. 1)³ საკანონმდებლო ინიციატივის მატარებელია. ამ ტერმინს შეუძლია ჩაანაცვლოს „საკანონმდებლო ინიციატივის მატარებელი“. ἡ Κοινὰ (Arist. Politics. I. I. 1)⁴ – ესეც სოციალური კონტრაქტია. სოციალური კონტრაქტის ჩანასახი ორი ადამიანის სპეციფიური შეთანხმებაა – συμβαχή (Arist. Politics. I. I. 4).⁵ არისტოტელე ჟან ჟაკ რუსოს წინამორბედი. სწორედ მან შექმნა კონკრეტული თეორიის საფუძვლები იმ შეთანხმების შესახებ, რასაც შედეგად სახელმწიფოს გენეზისი მოჰყვა. რუსომდე კი ლეველერმა ჯონ ლილბურნმა 1647 წ. დაწერა ნაშრომი – „საერთო შეთანხმება“ (Common agreement).⁷ კიდევ უფრო ადრე ამ თემაზე მარსელ პაულუსი მსჯელობდა.⁸

სოციალური კონტრაქტის ბირთვია სამი სახლის (კლანის) გაერთიანება.⁹ ტრიპოლი ფინიკიაში სამი ფინიკიური ქალაქის გაერთიანებაა – ტიროსი, სიდონი და არადი; ის კედლებით სამ ნაწილად იყო გაყოფილი. ანტიკურ ხანაში სხვა ბევრი ტრიპოლია.¹⁰ ე.ი. აშკარაა სამი სახლის სინოიკიზმი. შეად.

ნუმიზმატიკური მასალების მიხედვით. წ. I. თბ. 1995, გვ. 8-19; თ. დუნდუა. ლევიათანი ანუ კაპიტალიზმის პერსპექტივები საქართველოში. თბ. 1996; თ. დუნდუა. ქართული ეთნოკულტურული ევოლუცია და დასავლეთი ნუმიზმატიკური მასალების მიხედვით (ძვ. წ. VI - 1453 წ.). თბ. 1997, გვ. 10-20; თ. დუნდუა. საქართველო და გარე სამყარო (უძველესი დროიდან თანამედროვეობამდე). ინტერკულტურული შტუდიები. I. თბ. 1999, გვ. 25-44; თ. დუნდუა, ნ. სილაგაძე. საქართველოს ისტორია: თემატური თუ ქრონოლოგიური პრინციპი? თბ. 2000, გვ. 3-15; თ. დუნდუა, ნ. სილაგაძე. საქართველო და გარე სამყარო. XI კლასის დამხმარე ინტერკულტურული სახელმძღვანელო. თბ. 2001, გვ. 3-15; თ. დუნდუა. ქართლი, ეგრისი და საქართველო. ქართული სახელმწიფო 3000 წლისაა. თბ. 2001.

² Aristotle. Politics. With an English Translation by H. Rackham. Cambridge, Massachusetts. Harvard University Press. MCMLIX, გვ. 490-491.

³ Aristotle. Politics. With an English Translation by H. Rackham, გვ. 506-507.

⁴ Aristotle. Politics. With an English Translation by H. Rackham, გვ. 3.

⁵ Aristotle. Politics. With an English Translation by H. Rackham, გვ. 4-5.

⁶ J. J. Rousseau. The Social Contract (Du Contract Social). 1762. Internet Encyclopedia of Philosophy.

⁷ J. Lilburne. Regall Tyrannie Discovered. London. 1647. http://files.libertyfund.org/files/23-59/Hobbes_Lilburne.pdf.

⁸ Marsilius of Padua. Catholic Encyclopedia. 1913.

⁹ თ. დუნდუა. ქართული ეთნოკულტურული ევოლუცია და დასავლეთი ნუმიზმატიკური მასალების მიხედვით, გვ. 10-18.

¹⁰ Paulys Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft. Neue Bearbeitung. Dreizehnter halbband. Tributum bis M. Tullius Cicero. Stuttgart. 1939, გვ. 202-210; სტატია

„დიდ მცხეთას“¹¹, რაც ასევე სინოკიზმის შედეგია. სხვა გეოგრაფიული კონიუნქტურის, ანუ სინოკიზმისთვის მონიშნული საუფლო სახლების თავდაპირველი სამოსახლოების ერთმანეთისგან მეტ-ნაკლები დაშორების, პირობებში შესაძლებელია ასეთი ვარიანტიც: სიმპტომატურია, რომ დეიოკესი მიდიელებს ერთი ქალაქის ფარგლებში კრებს, ხალხს უბრძანეს სასახლის გარშემო დასახლება (Herod. I. 98 - 99). ძველ ქართლში კი სულ 25 საუფლო სახლი უნდა ჩამოყალიბებულიყო. ეს უდრის 25 პოტენციურ ქალაქს.¹² წერილობითი წყაროების და არქეოლოგიური მონაცემების საფუძველზე, ასეთი სურათი ფიქსირდება: **ქართლი** – მცხეთა, სამადლო-ნასტაკისი, ციხიაგორა, უფლისციხე, ურბნისი, კასპი, გორი, ხოვლეგორა, ცხინვალის ნაცარგორა; **ხუნანი** – მტუერის ციხე = ხუნანი; **სამშვილდე** – ციხე ორბისი = სამშვილდე, ქვემო ბოლნისი, გაჩიანი = სანადირო ქალაქი; **კახეთი** – ბერ = ჩელები, კახეთის ქალაქი (ქართლის ცხოვრება. I. 1955, გვ. 18); **ოდრხე** – ოდრხე; **ჯავახეთი** – წუნდა, ქაჯთა ქალაქი = ჰური, ხერთვისი მტკურისა; **კლარჯეთი** – თუხარისი.

სოციალური კონტრაქტის ან კონტრაქტების დაფუძნება ეკონომიკური სისტემის ფარგლებში სხვას იარაღის ტარებას უკრძალავს. მაინცდამაინც ზუსტი შედარება არ არის, მაგრამ მაინც – ანტისპარსული აჯანყება (ძვ. წ. 546 წ.), რომელიც ხაზინის გამგის, პაქტიესის, მეთაურობით დაიწყო, სწრაფად იქნა დათრგუნული, რის შემდეგ ლიდიელებს იარაღის ტარება აეკრძალათ (Herod. I. 154 - 157). შეად. აზოს მიერ შევიწროვებულ მცხეთელ სეფეწულებს (ქართლის ცხოვრება. I. 1955, გვ. 20).

დასავლეთ საქართველოში ქუჯია. „ქუჯი“ საკუთარი სახელი არ არის. ის მმართველის/მთავრის აღმნიშვნელი ზოგადი ტერმინია (შეად. ქვიჯი/ქვინჯი).¹³ ყოველივე ამის ანალოგია ლიდიის მეფე კანდავლია. „კანდავლი“ საკუთარი სახელი არ არის, ის არის მმართველის აღმნიშვნელი ზოგადი ტერმინი.¹⁴

ხეთურ საბეჭდავებზე ხარზე მჯდომი შიშველი ქალღმერთია გამოსახული; მსგავსად გამოსახავდნენ ევროპას ბერძნები.¹⁵ შეად. ფაზისური სტატე-

«Триполи». Словарь Античности. Сост. И. Ирмшер и Р. Йоне. Перевод с немецкого. Отв. ред. В. И. Кузищин. М. 1989.

¹¹ საქართველოს ისტორიის ნარკვევები. თბ. 1970, გვ. 447.

¹² თ. დუნდუა. ქართული ეთნოკულტურული ევოლუცია და დასავლეთი ნუმიზმატიკური მასალების მიხედვით, გვ. 17-18.

¹³ მ. ინაძე. ეგრისისა და ქართლის ურთიერთობისათვის („ფარნავაზის ცხოვრების“ მიხედვით). მნათობი. თბ. 1989, №8, გვ. 156.

¹⁴ Геродот. История в девяти книгах. Перевод и примечания Г. А. Стратановского. Л. 1972, გვ. 501, შებ. 14.

¹⁵ Геродот. Перевод и примечания Г. А. Стратановского, გვ. 501, შებ. 7.

რის/დიდრაქმის I ტიპს (მწოლიარე ჰერმაფროდიტი ლომის გამოსახულება/Rv. დაოქილი ხარისთავიანი ქალღმერთის გამოსახულება).¹⁶ ამ უკანასკნელის სემანტიკა შესაძლოა კიდევ უფრო ფართოა და ის ევროპასაც განასახიერებს(?). სხვათა შორის, ჰეროდოტესთან ეგვიპტის აღწერაში საუბარია, რომ მილეტელებს იქ სავაჭრო ფაქტორიის დაარსების უფლება მიუღიათ და აპოლონის ტაძარი აუგიათ (Herod. II. 178). შეად. ფაზისთან არსებულ აპოლონის ტაძარს.¹⁷ იმავე ჰეროდოტესთან მდინარე ფაზისი ევროპისა და აზიის საზღვარია (Herod. IV. 45). იოანე ლიდე კოლხეთს („კოლხიკეს, რომელსაც ახლა ლაზიკეს ეძახიან“) ევროპად მიიჩნევს (Lydus. De Ostentis. 56)¹⁸, პროკოპისთანაც ფაზისის მარჯვენა სანაპირო ევროპაა (Procop. De Bello Gothico. VIII. II. „ზოგიერთები ამბობენ, რომ აქ ფაზისი ორად ჰყოფს ხმელეთს. ჩამოშლინარე წყლის მარცხნივ არის აზია, ხოლო მარჯვნივ ევროპად იწოდება. ევროპის ნაწილშია ლაზთა ყველა საბინადრო ადგილი, ხოლო მეორე ნაწილში არც რაიმე ქალაქი აქვთ ლაზებს, არც სიმაგრე და არც დაბა, მოხსენიების ღირსი, გარდა იმისა, რომ რომაელებმა იქ პეტრა ააშენეს წინათ“).¹⁹ კოლხეთი ევროპის აზიასთან დამაკავშირებელ ხიდად აღიქმებოდა.²⁰ დარიოს I სკვითების ქვეყნიდან სპარსეთში დაბრუნებას, ალბათ, აღმოსავლეთ შავი ზღვისპირეთის გავლით აპირებდა.²¹ სკვითები სპარტის მეფეს ჰპირდებიან, რომ ფაზისის ხეობით შეიჭრებიან მიდიაში (Herod. VI. 84). სკვითურ-სარმატულ მხარეებთან კოლხეთის კონტაქტების მაჩვენებელია კოლხი მეფეების

¹⁶ გ. დუნდუა. თ. დუნდუა. ქართული ნუმიზმატიკა. ნაწილი I. თბ. 2006, გვ. 32.

¹⁷ საქართველოს ისტორიის ნარკვევები. I, გვ. 404.

¹⁸ იოანე ლიდე. გეორგიკა. ბიზანტიელი მწერლების ცნობები საქართველოს შესახებ. II. ტექსტი ქართული თარგმანიურთ გამოსცა და განმარტებები დაურთო ს. ყაუხჩიშვილმა. თბ. 1965, გვ. 242.

¹⁹ პროკოპი კესარიელი. გეორგიკა. II, გვ. 127.

²⁰ ევროპის „შექმნაზე“ და საქართველოზე. როგორც ევროპის საინტეგრაციო ზონის პერმანენტულ სუბიექტზე. იხ. მაგ. T. Dundua, N. Silagadze. The Making of Europe (Towards History of Globalization). The Caucasus and Globalization. Journal of Social, Political and Economic Studies. volume 2. Issue 2. Sweden. 2008, გვ. 38-45; T. Г. Дундуа, Н. А. Силагдзе. Как создается Европа (к истории глобализации). Кавказ и глобализация. Журнал социально-политических и экономических исследований. т. 2. вып. 2. Швеция. 2008, гв. 44-52; T. Dundua, N. Silagadze. European Integration and Architectural Styles (How Globalization Started). The Caucasus and Globalization. Journal of Social, Political and Economic Studies. Volume 3. Issue 1. 2009. Sweden, гв. 98-103; T. Г. Дундуа, Н. А. Силагдзе. Формы европейской интеграции и архитектурные стили (к истории глобализации). Кавказ и глобализация. Журнал социально-политических и экономических исследований. т. 3. вып. 1. 2009. Швеция, гв. 107-113.

²¹ Геродот. Перевод и примечания Г. А. Стратановского, гв. 522 შენ. 81.

თუ სკეპტუხების სახელები – სავლაკეს, აკეს, ოლთაკეს; ეს, ამკარად, ჩრდილოირანული ონომასტიკონია *akā* საერთო ძირით. პირველ სახელთან დაკავშირებით, საინტერესოა სკვითთა მეფე სავლიოსი (Herod. IV. 76). ბოლო სახელთან მიმართებით კი გასათვალისწინებელია ასეთი ონომასტიკური მონაცემი – ოლთაკე როგორც კოლხი სკეპტუხის სახელია (App. Mithr. 117), ასევე მეოტისის მიდამოებში მცხოვრები დანდარიების მთავრისა (Plut. Lucull. 16). მელაბესი²² სხვა კატეგორიის სახელია. ის ჰგავს მალასას (Flav. Arr. Peripl. 11). ძვ. წ. I ს. 70-იან წწ-ში ბოსფორი და კოლხეთი ერთი ადმინისტრაციული ერთეულია.²³ სახმელეთო კომუნიკაციის მოწესრიგების მიზნით, მითრიდატე VI ევპატორმა პიტიუნტის ზემოთ სანაპიროზე მცხოვრები აქეელები დალაშქრა, მაგრამ დამარცხდა (App. Mithr. 67).

ახლა ისევ აღმოსავლეთ საქართველოს დავუბრუნდეთ.

ქსერქსეს ლაშქრის ერთ-ერთი რაზმის (სოგდიელების) სარდალს აზანი ერქვა (Herod. VII. 66), შეად. აზონს. თუკიდიდესთან ქაონების ორ წინამძღოლზეა საუბარი. ისინი თურმე მმართველი საგვარეულოდან 1 წლით ირჩეოდნენ (Thucid. Hist. II. 88). შეად. ორმეფობას ქართლში ძვ. წ. II - I სს.²⁴ ამის შესახებ აღრეული ინფორმაცია „ქართლის ცხოვრებაშია“ დაცული. მაკონტროლებელი მასალა თანადროული ანტიკური მწერლობაა, სადაც, სხვათა შორის, იხსენიება ელინური მითების ქვეყანა – ჰესპერიტისი (იბერია (?!)) და მითოლოგიური პერსონაჟი – ჰესპეროსი (იბერია (?!)) (Diod. IV. 27).²⁵ საკუთრივ, პირველი ქართული საისტორიო თხზულებები, ანუ „ქართლის ცხოვრების“ აღრეული ნაწილები და „მოქცევაჲ ქართლისაჲს“ საისტორიო ქრონიკა, VIII ს. II ნახ. უნდა დათარიღდეს.²⁶ კონკრეტულ მოსაზრებას

²² MHAABHC, სავარაუდოდ, კოლხთა მეფის მოხელე ელინისტურ ხანაში. ეს სახელი კრამიტის დამლაზვა მოთავსებული. ამასთან დაკავშირებით იხ. დ. ახვლედიანი. კოლხეთის სოციალ-ეკონომიკური და პოლიტიკური ისტორიის საკითხები ძვ. წ. V - II სს-ში. ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორის სამეცნიერო ხარისხის მოსაპოვებლად წარმოდგენილი დისერტაციის ავტორეფერატი. 07. 00. 06. არქეოლოგია. თბ. 2004, გვ. 65.

²³ თ. დუნდუა. კოლხეთი, იბერია და პონტოს სამეფო ნუმიზმატიკური მასალების მიხედვით. თბ. 1993, გვ. 66.

²⁴ თ. დუნდუა. ქართული ეთნოკულტურული ევოლუცია და დასავლეთი ნუმიზმატიკური მასალების მიხედვით, გვ. 174-178.

²⁵ Diodorus of Sicily. In Twelve Volumes. II. Books II (continued). 35 - IV. 58. With an English Translation by C. H. Oldfather. London. Cambridge, Massachusetts. First printed 1935. Reprinted 1953, 1961, 1967.

²⁶ თ. დუნდუა. ქართული ეთნოკულტურული ევოლუცია და დასავლეთი ნუმიზმატიკური მასალების მიხედვით, გვ. 186.

ესეც უნდა უწყობდეს ხელს – ნინო სიკვდილის სარეცელზეა და მის სა-
ნახავად შეიკრიბნენ „მეფენი ქუეყანისანი და მთავარნი . . .“²⁷ ეს ამკარად
VIII ს. II ნახ. კონიუნქტურაა. ნინო IV ს. ქადაგებდა. I ს. ბოლოსთვის კი,
თითქოს, კოლხეთში რომის ეპისკოპოსი კლემენტი აქტიურობდა.²⁸ და, საერ-
თოდ, აღმოსავლეთ შავიზღვისპირეთში, კარაკალას ედიქტით (212 წ.), ყველა
თავისუფალი რომის მოქალაქე ხდება. ამის მერე რომაული *nomen Aurelius*
ყველაზე გავრცელებული რომაული სახელია.²⁹ შეად. იბერიაში ავრელიუს
აქოლისის შემთხვევა.³⁰

ანტიკური სამყარო (ბერძნულ/რომაული საზოგადოებები) სხვადასხვა
ნომინალს ატარებდა. კამილუსის ბიოგრაფიაში წერია, რომ ჰიპერბორეებმა
ელინური ქალაქი რომი აიღეს (Plut., Camil. 22). ე.ი. „ელინური“ არა ეთნო-
კულტურის, არამედ სოციალურ-ეკონომიკური ჰაბიტუსის აღმნიშვნელი ტერ-
მინია.

ბერძნულ/რომაული სამყარო კაპიტალიზმის I ციკლის საზოგადოებებია.
II ციკლთან, ანუ, ძირითადად, ენერგეტიკულ კაპიტალიზმთან, მას ტიპოლო-
გიური სიახლოვე ახასიათებს, ისეთ სფეროშიც კი, როგორიც არის, საკუთ-
რივ, ენერგეტიკა³¹ და გენდერი. ანტიკურ სამყაროში, მართალია, მცირე

²⁷ მოქცევაჲ ქართლისაჲ. შატბერდის კრებული. გამოსაცემად მოამზადეს ბ. გიგინეიშვილმა და ელ. გიუნაშვილმა. თბ. 1979, გვ. 327-328.

²⁸ Martyrium S. Clementis. XXII. Patrologiae Graecae Tomus II. Paris. 1886, გვ. 630.

²⁹ სტატია «Аврелий». Словарь Античности. Сост. И. Ирмшер и Р. Йоне.

³⁰ საქართველოს ისტორიის ნარკვევები. I, გვ. 769; რომაულ *nomen*-თან დაკავშირე-
ბით ქართული ეთნოკულტურის ფარგლებში იხ. თ. დუნდუა. პუბლიკიუს აგრიპა,
ფლავიუს დადე და ორმაგი მოქალაქეობა – არის თუ არა ეს მომავალი ევროპის
მოდელი? თბ. 2002; T. Dundua. Publicius Agrippa, Flavius Dades and Dual Citizenship – a
Pattern for Europe in Future? Caucasic. v. 5. Tb. 2002, გვ. 57-63.

³¹ კაპიტალისტური ციკლების და, საერთოდ, ციკლური დიალექტიკის შესახებ იხ.
თ. დუნდუა. ქართული ეთნოკულტურა და დასავლეთი. პოლიტიკური მიმართებანი.
თბ. 1993; T. Dundua. The Cyclic Dialectics. Tb. 1996; თ. დუნდუა, ნ. სილაგაძე. ციკლუ-
რი დიალექტიკა და პორტრეტული ექსპრესიონიზმი (ინგლ., გერმ., რუს. პარალელ-
ური ტექსტებით). თბ. 1996; თ. დუნდუა, ნ. სილაგაძე. ციკლური დიალექტიკა,
სახვითი ხელოვნება და თემის კატეგორია (ინგლ., გერმ., რუს. პარალელური ტექს-
ტებით). თბ. 1996; თ. დუნდუა, ნ. სილაგაძე. ციკლური დიალექტიკა და არქიტექ-
ტურის განვითარების ძირითადი ეტაპები (ინგლ., გერმ., რუს. პარალელური ტექს-
ტებით). თბ. 1996; თ. დუნდუა, ნ. სილაგაძე. ციკლური დიალექტიკა და ქალაქის
დაგეგმარების ძირითადი პრინციპები (ინგლ., გერმ., რუს. პარალელური ტექსტ-
ებით). თბ. 1996; თ. დუნდუა, ნ. სილაგაძე. ციკლური დიალექტიკა, სახვითი ხელოვნება
და ტიპის კატეგორია (ინგლ., გერმ., რუს. პარალელური ტექსტებით). თბ.
1997; თ. დუნდუა, ნ. სილაგაძე. ციკლური დიალექტიკა, არქიტექტურა და სტილის
კატეგორია (ინგლ. და რუს. პარალელური ტექსტებით). თბ. 1998; თ. დუნდუა, ნ.
სილაგაძე. ციკლური დიალექტიკა და ხელოვნების ფილოსოფიის საკითხები.

მასშტაბით, მაგრამ მაინც ხდებოდა ქვანახშირის და ნავთობის მოპოვება; ე.ი. აქ II ციკლის კაპიტალიზმის თბური ენერგიის მომთან მასალას მოიხმარებდნენ. მაღაროებშიც, მონური შრომის გვერდით, როგორც ელინურ, ასევე რომაულ საზოგადოებებში, თავისუფალი შრომა გამოიყენებოდა.³² კლასიკურ საბერძნეთში ქალები სახლებში ისხდნენ, ჰეტერების გარდა. რომში ქალები არიან მსახიობნი, მოცეკვავენი, ექიმები და სპორტსმენები. ე.ი. ემანსიპაცია კაპიტალიზმის ორივე ციკლს ახასიათებს. რომის იმპერიაში ქალების მეტნაკლები სოციალური თავისუფლება (განათლების უფლება, საკუთრების განგების უფლება, ზმირად ისინი ქრისტიანი მქადაგებლებიც არიან)³³ ბიზანტიური მასკულინური დესპოტიზმით იცვლება. განა ეს არ არის ნიშანი I ციკლის ეტაპობრივი დეგრადაციისა?!

ნებისმიერი ეკონომიკური სისტემა, ანუ ცნობიერი კომპლექსი, ევოლუციურად იდენტურ სხვა სისტემაში არსებულ სინქრონულ პარალელებს იოლად აფიქსირებდა და, ეს, ნაწილობრივ, მის ისტორიულ მეხსიერებაში რჩებოდა. შეფარდებითად ჩამორჩენილი ეკონომიკური სისტემა ცუდად აღიქვამდა ავანგარდული ეკონომიკური სისტემის სემანტიკური კატეგორიების განვითარების თანადროულ საფეხურს. კონკრეტულ შემთხვევაში მოწინავე სისტემა კი „ბარბაროსული სამყაროს“ ევოლუციის კონკრეტულ დონეს აღიქვამდა ისე, როგორც ამას თუკიდიდე აკეთებდა – ოდესღაც ეს ჩვენთანაც ყოფილაო (Thucid. Hist. I. 6).

პროგრამა სპეცკურსში. თბ. 1998; T. Dundua, N. Silagadze. The Cyclic Dialectics and Philosophy of Art. Syllabus of Special Course. Tb. 1998; თ. დუნდუა. ქართული ეთნოკულტურული ევოლუცია და დასავლეთი ნუმიზმატიკური მასალების მიხედვით (ძვ. წ. VI ს. - 1453 წ.). თბ. 1997, გვ. 6-34; თ. დუნდუა. საქართველო და გარე სამყარო. თბ. 1999, გვ. 25-44; T. Dundua. North and South. თბ. 2001, გვ. 8-15. ელექტრონული ვერსია დევს ნატოს ვებ-გვერდზე <http://www.nato.int/acad/fellow/99-01/dundua.pdf>; T. Dundua, N. Silagadze. European Industrial Complexes of I Cycle of Capitalism and the Georgian Western Affiliations. Historical and Numismatic Tale. Tb. 2005; თ. დუნდუა, ნ. ფიფია. საქართველო და გარე სამყარო – ევროპის „შექმნა“ და ევროპის ინტეგრაციის ისტორიული ფორმები. საუნივერსიტეტო სახელმძღვანელო. I. თბ. 2009; თ. დუნდუა. ჰელიოცენტრიზმი და I ციკლის კაპიტალიზმი. თბ. 2010.

³² სტატია «горное дело». Словарь Античности. Сост. И. Ирмшер и Р. Йоне.

³³ სტატია «женщины». Словарь Античности. Сост. И. Ирмшер и Р. Йоне.

Tedo Dundua

**GEORGIA AND THE REST OF THE WORLD – COMPARATIVE
STUDIES
(GLOBAL PARALLELS OF ANTIQUITY)**

Summary

Multitude of the countries around the world mostly have the similar evolutions, some of them being vanguard for a while, then changing their status completely (i.e. first, Asian economic systems formed the vanguard, then Europe has become superior). They follow the same stages of cognitive development but pass them in different times. Some of those similarities (especially, the ones tied up thoroughly with a phenomenon of state) are checked here again within the different ethnocultures to prove reality of mostly common directions in cognitive development. And the way is as follows – from Primitive Communism to Protofeudalism, from Protofeudalism to Feudalism, and then – towards Capitalism.

Only two countries have different way – Greece and Italy. It looks like this – Primitive Communism – Protofeudalism/Feudalism (quick shift) – I cycle of Capitalism (Antiquity, Byzantium) – Protocapitalism (decline) – II cycle of Capitalism (for Italy from the 14th c.). Graeco-Roman societies were alone possessing capitalistic visages, while Italy of the 14th -15th cc. has been soon joined by other European countries, having essence that of II cycle Capitalism. These two cycles are also object of observation now.

Somebody thought of a state as dominated by a person or some persons. But most brilliant minds considered a state as a certain common agreement in order to keep lives, properties and economics tidy. To denote a state, they chose similar verbal constructions, either in Greece (country of I cycle of Capitalism), or in Modern Europe (countries of II cycle of Capitalism). Those verbal constructions are as follows – τὸ συνῶλλαγμα/agreement, treaty for Aristotle, common agreement for J. Lilburne and contract social for J. J. Rousseau.

Genesis of a social contract came through unification of the clans, having the strongest clan as a ruling one. And strongest clan was nothing else but three

possessions put together thus forming super-clan. Many cities all over the world called Tripolis are the reflections of this mechanism. Eastern Georgians (Iberians for the Greeks) had their capital Mtskheta comprising several isolated districts.

Once in power, victorious clans refused the others to have arms. Lydian and Georgian cases are discussed.

Sometimes, general term for a ruler is transformed into proper name. Again, Lydian and Georgian cases are discussed.

Hittite seals have naked goddess sitted on a bull depicted on them. This is also the way how the Greeks presented *Europa*. And on the silver coins of Phasis in Colchis (Western Georgia) we have kneeling female figure, naked, with a bull's head. Local amalgamation for *Europa*?!

As for the Georgian proper names, both, Scytho-Sarmatian and Iranian worlds contributed much. Roman *nomen* was also present there.

Many more parallels can be observed there. ex. Some of the European barbarians had two hegemons elected for a year from ruling clan, and Iberians for a certain period had two kings from the ruling clan with their power limited in time, passing it to the next pair from the same clan, etc.